

اثربخشی آموزشی تولیدکنندگان برتر باغی بر افزایش کارایی باغداران کرمان

حسین مرادی^۱، لادن شفیعی^۱ و آرمان بخشی جهرمی^۲

۱- عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی استان کرمان.

۲- عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی استان فارس.

چکیده

استفاده از رهبران محلی و کشاورزان پیشرو در برنامه‌های ترویجی با هدف الگوسازی برای دیگر کشاورزان و تولیدکنندگان در راستای اشاعه نوآوری‌های سودمند و هم‌چنین اطلاع‌رسانی ترویجی در بیش‌تر کشورهای جهان معمول می‌باشد. هدف کلی این تحقیق واکاوی اثربخشی آموزشی کشاورزان برتر استان کرمان در افزایش تولید و عملکرد، کاهش هزینه در واحد سطح و میزان به‌کارگیری فناوری‌های نوین در افزایش کمی و کیفی محصولات کشاورزی استان کرمان می‌باشد. در این از دیدمان استفاده شد. تحقیق حاضر یک پژوهش کمی است که در آن از پرسش‌نامه ساختارمند به عنوان ابزار اصلی گردآوری اطلاعات استفاده شد. در کنار آن از مطالعه و مرور اسنادی و کتابخانه‌ای برای گردآوری داده‌ها استفاده شد. جامعه‌ی آماری تحقیق ۴۲۱۵ تن تولیدکنندگان محصولات باغی و ۴۵ تن تولیدکنندگان برتر محصولات باغی استان کرمان بود. بر مبنای فرمول کوکران ۲۲۹ تن از باغداران برآورد شد. برای تعیین روائی پرسش‌نامه از متخصصان رشته ترویج و برای سنجش پایایی از روش تتای ترتیبی استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۳ و با به‌کارگیری آماره‌های آمار توصیفی و استنباطی پارامتری و ناپارامتری (تی تست، ضریب هم‌بستگی پیرسون، من ویتنی و ضریب هم‌بستگی اسپیرمن) انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که بهره‌برداران برتر می‌توانند در ابعاد مختلف آموزشی اثر بخش و تاثیرگذار باشند. بیش‌ترین تأثیر بهره‌برداران برتر بر افزایش عملکرد و کاهش هزینه‌ها و در رتبه بعدی به‌کارگیری فناوری نوین و کم‌ترین تاثیرگذاری در حفظ محیط زیست و استفاده بهینه از نهاده‌ها می‌باشد. لذا پیشنهاد می‌شود استفاده از بهره‌برداران برتر به عنوان مددکار آموزشی و ترویجی و تشکیل کلاس‌های آموزشی و بازدید از باغ‌های نمونه در برنامه‌های سازمان قرار گیرد.

نمایه واژگان: اثر بخشی، تولیدکنندگان برتر، کارایی باغداران.

نویسنده مسئول: لادن شفیعی

رایانامه: lshafie1351@yahoo.com

پذیرش: ۱۳۹۸/۱۲/۲۸

دریافت: ۱۳۹۸/۰۵/۲۰

مقدمه

عادی در استفاده از یافته‌ها و تحقیقات بخش کشاورزی است (زمانی و ملک محمدی، ۱۳۸۸). استفاده از کشاورزان پیشرو در فعالیت‌های ترویجی با هدف‌هایی چون الگوسازی برای دیگر کشاورزان، استفاده از توان عملی و تجربی آنان به منظور اشاعه نوآوری‌های سودمند و نیز اطلاع‌رسانی ترویجی در بیش‌تر کشورهای جهان معمول بوده و در کشور ما نیز در برنامه‌های ترویجی همواره جایگاهی برای ایفای نقش ترویجی این افراد در نظر گرفته شده است (غیائی و حسینی، ۱۳۸۶). هدف کلی این تحقیق واکاوی ارزشیابی اثربخشی آموزشی کشاورزان برتر استان در بهبود وضعیت تولید، عملکرد در واحد سطح، کاهش هزینه در واحد سطح و میزان به کارگیری فناوری‌های نوین و به طور کلی تأثیر بر افزایش کارایی کمی و کیفی محصولات کشاورزی استان کرمان می‌باشد.

بررسی‌های چندی در ارتباط با موضوع این پژوهش انجام گرفته است که در این بخش به نتایج برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. نتایج پژوهش جنت و همکاران (۱۳۸۷) در مورد اثربخشی دوره‌های ترویجی چند منظوره در حفظ و احیا مراتع شهرستان گرمسار نشان داد که بین سطح تحصیلات، میزان همخوانی هدف با نیاز آموزشی، میزان همخوانی محتوا با نیاز آموزشی، گویا و قابل درک بودن مطالب آموزشی، میزان ارتباط آموزش‌گر با بهره‌برداران، گرایش به شرکت دوباره در کلاس‌های آموزشی، رضایت از دوره‌های آموزشی، نو بودن مطالب آموزشی و همخوانی محیط آموزشی با شرایط بهره‌برداران با اثربخشی دوره‌های ترویجی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. (Renchie et al (۲۰۰۴) در پژوهشی با عنوان اثربخشی برنامه‌های آموزشی به این نتیجه دست یافتند که بین سن، پیشینه کار کشاورزی و سطح تحصیلات با تحقق هدف‌ها، رابطه معنی‌داری وجود ندارد. نتایج به دست آمده از پژوهش سلوکی و همکاران (۱۳۹۴) در زمینه بررسی اثربخشی فعالیت‌های آموزشی و ترویجی در ارتقای سطح دانش اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی استان سمنان؛ نشان داد که بین عامل‌های مربوط به محتوای

اثربخشی مفهوم چندجانبه و گسترده‌ای دارد و صاحب‌نظران و اندیشمندان تعریف‌های گوناگونی از آن کرده‌اند. در تعیین اثربخشی نقطه نظرهای فرد یا افرادی خاص مهم است که این نقطه نظرها روشن و صریح باشد. استفاده از رهبران محلی و کشاورزان پیشرو در برنامه‌های ترویجی با هدف الگوسازی برای دیگر کشاورزان و تولیدکنندگان و استفاده از آنان به منظور اشاعه نوآوری‌های سودمند و همچنین اطلاع‌رسانی ترویجی در بیش‌تر کشورهای جهان معمول بوده و می‌باشد، به گونه‌ای که در برنامه‌های ترویجی همواره جایگاهی برای ایفای نقش ترویجی این افراد در نظر گرفته می‌شود (عنایتی راد و همکاران، ۱۳۸۸). از جمله این افراد تولیدکنندگان نمونه روستایی در بخش کشاورزی هستند که با برخورداری از مهارت فنی و جایگاه اجتماعی می‌توانند نقش ارزنده‌ای در پیشبرد هدف‌های نظام و برنامه‌های ترویجی داشته باشند. (مویدی و عزیزی). با توجه به این که در کشور ما سال‌هاست در رشته‌های مختلف تخصصی کشاورزی و منابع طبیعی نمونه‌های روستایی به عنوان یک راهبرد ترویجی با هدف انجام فعالیت‌های مختلف ترویجی انتخاب و معرفی می‌شوند، این پرسش برای مسئولان مربوطه مطرح شده است که نمونه‌های روستایی منتخب تا چه حد توانایی انجام فعالیت‌های ترویجی را دارند و یا به بیان دیگر کارکرد ترویجی یک نمونه روستایی چیست و آیا نمونه‌های روستایی در انجام فعالیت‌های ترویجی اثربخشی لازم و کافی را دارند. مهم‌ترین هدف کلی انتخاب تولیدکنندگان برتر کشاورزی افزایش کمی و کیفی و در نهایت تولید پایدار محصولات کشاورزی از راه انتقال دانش فنی و یافته‌های تحقیقاتی کاربردی و مورد نیاز، فناوری‌های مربوط و مناسب و تجربه‌های علمی بهره‌برداران خبره و نمونه به دیگر بهره‌برداران می‌باشد (سلوکی و همکاران، ۱۳۹۴). موفقیت کشاورزان نمونه بخش کشاورزی در این است که دانش را با تجربه تلفیق کرده و با مدیریت بهتر توانسته‌اند به تولید بسیار بیش‌تر از میانگین‌های کشوری دست یابند و یکی از دلایل شکاف بین کشاورزان نمونه کشوری و کشاورزان

فناوری نوین توسط کشاورزان از جمله عامل‌های تاثیرگذار بر طرح‌ها بودند که حضورشان در طرح‌ها ضعیف بود. محمودی و همکاران (۱۳۹۴) اثربخشی دوره‌های آموزش ضمن خدمت کارکنان جهادکشاورزی استان قم را بررسی کردند. نتایج پژوهش گویای این بود که دوره‌های آموزش ضمن خدمت جهادکشاورزی استان قم در سه سطح مدل کرک پاتریک یعنی سطح واکنش، یادگیری و سطح رفتار اثربخشی داشته است و در سطح نتایج بدون اثربخشی بوده است. در پژوهشی دیگر در کشور هند، Rennie et al (۲۰۰۴) در مقاله‌ای تحت عنوان اثربخشی برنامه‌های آموزشی کشاورزان به این نتیجه دست یافتند که بین سن، پیشینه کار کشاورزی و سطح تحصیلات با تحقق هدف، رابطه معنی‌داری وجود ندارد.

روش‌شناسی

تحقیق حاضر یک پژوهش کمی است و از پرسش‌نامه ساختارمند به عنوان ابزار اصلی گردآوری داده‌ها استفاده شد. در کنار آن از مرور مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای برای گردآوری اطلاعات استفاده شد. با توجه به گوناگونی و گستردگی زمینه فعالیت در بخش کشاورزی و گوناگونی تولیدکنندگان برتر محصولات کشاورزی و حدود ۲۳ درصد از سطح زیر کشت باغ‌های کشور در استان کرمان واقع شده است، بخش باغبانی و تولیدکنندگان مربوطه مورد هدف پژوهش قرار گرفتند. جامعه آماری تحقیق ۴۲۱۵ تن باغ‌داران استان کرمان بود که شمار نمونه آماری بر مبنای فرمول کوکران ۱۸۹ نفر برآورد شد که نمونه‌گیری آماری برای انتخاب افراد هر جامعه آماری به صورت خوشه‌ای کاملاً تصادفی انجام گرفت. شمار باغ‌داران برتر در کرمان ۴۵ تن که به روش تصادفی متناسب انتخاب شد. برای تعیین روائی پرسش‌نامه از متخصصان ترویج و برای سنجش پایایی از نرم‌افزار R و محاسبه تتای ترتیبی استفاده شد. ویژگی و شیوه سنجش متغیرها به شرح زیر می‌باشد:

آموزشی، برنامه‌های آموزشی مربوط به مرحله‌های تولید محصول، عامل‌های مربوط به آموزش‌گر، همخوانی محتوا با نیاز آموزشی، فناوری و مشارکت با متغیر وابسته اثربخشی فعالیت‌های آموزشی و ترویجی در ارتقای سطح دانش رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. حیاتی و مویدی، به بررسی اثربخشی برنامه‌های تلویزیونی کشاورزی از دیدگاه بهره‌برداران بخش کشاورزی استان فارس و تعیین سازه‌های مؤثر بر آن پرداختند. نتایج بررسی‌های آنان نشان داد که درصد کمی از بهره‌برداران جزء مخاطبان این برنامه‌ها بودند. از دیدگاه مخاطبان، اثرگذاری برنامه‌های تلویزیونی کشاورزی از نظر اثرهای مستقیم، شرطی و کلی، در حد متوسط و از نظر اثرگذاری انباشتی و شناختی، زیر متوسط بوده است. متغیرهای رضایتمندی از شبکه تلویزیونی استانی، هدف‌های فرد در توجه به برنامه و اعتماد به رسانه استانی بیش‌ترین توانایی را در پیش‌بینی اثربخشی این برنامه‌ها داشته‌اند. در بررسی منبع‌های کسب اطلاعات کشاورزی مخاطبان، مشخص شد که تلویزیون در جایگاه چهارم قرار دارد. حیدری ساربان و رکن‌الدین (۱۳۹۰) به بررسی عامل‌های اثربخش در توانمندسازی کشاورزان اردبیل پرداخته و عامل‌های اقتصادی را در مرحله اول و عامل‌های اجتماعی و محیطی را در مرحله‌های بعد دارای اهمیت دانستند. رستمی و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی اثربخشی فعالیت‌های آموزشی ترویجی پیرامون ارتقای سطح دانش کشاورزان توتون‌کار استان مازندران پرداختند. مهم‌ترین عامل مؤثر بر اثربخشی فعالیت‌های آموزشی ترویجی، متغیر محتوای فعالیت‌های آموزشی ترویجی است. متغیر سازگاری فعالیت‌های آموزشی ترویجی با نیاز توتون‌کاران نیز در اثربخشی فعالیت‌های آموزشی ترویجی تأثیر دارد. زمانی و ملکوتی (۱۳۹۵) به بررسی عامل‌های مؤثر در اثربخشی طرح‌های انتقال یافته‌های تحقیقاتی در توسعه منبع‌های انسانی بخش کشاورزی استان فارس پرداختند. بنا بر نتایج این تحقیق انگیزه و علاقه و نیز مشارکت فعال برگزارکنندگان، تأمین به هنگام نهاده‌های مورد نیاز طرح‌ها و وجود خط مشی‌ها و سیاست‌های حمایت‌کننده برای ادامه به کارگیری

متغیر	سطح و شیوه سنجش	پایایی (تثای ترتیبی)
سطح تحصیلات	ترتیبی - پنج سطحی	-
میزان تجربه (سال)	نسبی	-
فعالیت در تشکلهای	اسمی	-
میزان اراضی	نسبی	-
منبع درآمد	اسمی	-
وضعیت اقتصادی نسبت به سایرین	ترتیبی - یک گویه، طیف ۵ نقطه‌ای لیکرت	-
دفعات شرکت در برنامه‌های ترویجی	ترتیبی، یک سؤال	-
دفعات مراجعه به جهاد کشاورزی	ترتیبی، یک سؤال	-
مشورت گرفتن از کارشناسان	ترتیبی، یک سؤال	-
بازدید از باغ بهره برداران	ترتیبی، یک سؤال	-
تاثیرگذاری باغداران بر تر	ترتیبی، پنج گویه با طیف لیکرت در دامنه ۵-۱	۰/۶۸۰
اعتماد به آگاهی و دانش علمی بهره‌برداران بر تر	ترتیبی، پنج گویه با طیف لیکرت در دامنه ۵-۱	۰/۹۱۶
اثربخشی باغداران بر تر	ترتیبی، ده گویه با طیف لیکرت در دامنه ۵-۱	۰/۷۹۱

پرداش داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۳ انجام شد. در این مسیر از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، جدول توافقی، درصد، فراوانی و انحراف معیار، نما و مد) و استنباطی پارامتری و ناپارامتری (تی تست، ضریب هم‌بستگی پیرسون، من ویتنی و ضریب هم‌بستگی اسپیرمن) استفاده شد. یادآوری می‌شود که در این پژوهش منظور از اثربخشی باغداران نمونه، عبارت است از دیدگاه باغداران نسبت به تأثیر باغداران نمونه در افزایش دانش، مهارت، پذیرش و بکارگیری توصیه‌های علمی در باغ آنان که منجر به بهبود وضعیت تولید، عملکرد در واحد سطح، کاهش هزینه در واحد سطح و میزان به کارگیری فناوری نوین و به طور کلی افزایش کمی و کیفی و پایداری تولید محصولات کشاورزی شود.

ویژگی‌های شغلی، حرفه‌ای و اقتصادی بهره برداران

بهره‌برداران مورد ارزیابی دارای میانگین تجربه کاری حدود ۲۰ سال می‌باشند. بیش‌ترین تجربه کاری تولیدکنندگان محصولات باغی مربوط به گروه ۲۰-۱۱ سال (۳۰/۷ درصد) و کمترین آن با ۱۱/۵ درصد به افراد با تجربه کاری ۱۰ - ۶ سال تعلق دارد. در ضمن حدود ۱۹/۳ درصد نیز کمتر از ۵ سال تجربه کشاورزی دارند (جدول ۲). بررسی وضعیت فعالیت در تشکلهای نشان می‌دهد که حدود ۸۵ درصد بهره‌برداران در نهادهای اجتماعی و تشکلهای مختلف مانند شورای اسلامی شهر و روستا، شرکت تعاونی تولید، هیات امنای مساجد و اماکن و دیگر تشکلهای عضویت دارند و حدود ۱۵/۴ درصد نیز در هیچ تشکلی عضویت ندارند (جدول ۲). میانگین کل اراضی زراعی و باغی بهره‌برداران ۱۷/۷ هکتار که با کمینه و بیشینه آن به ترتیب ۲ و ۱۰۰ هکتار است.

پرداش داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۳ انجام شد. در این مسیر از روش‌های آمار توصیفی (میانگین، جدول توافقی، درصد، فراوانی و انحراف معیار، نما و مد) و استنباطی پارامتری و ناپارامتری (تی تست، ضریب هم‌بستگی پیرسون، من ویتنی و ضریب هم‌بستگی اسپیرمن) استفاده شد. یادآوری می‌شود که در این پژوهش منظور از اثربخشی باغداران نمونه، عبارت است از دیدگاه باغداران نسبت به تأثیر باغداران نمونه در افزایش دانش، مهارت، پذیرش و بکارگیری توصیه‌های علمی در باغ آنان که منجر به بهبود وضعیت تولید، عملکرد در واحد سطح، کاهش هزینه در واحد سطح و میزان به کارگیری فناوری نوین و به طور کلی افزایش کمی و کیفی و پایداری تولید محصولات کشاورزی شود.

یافته‌ها

نتایج مربوط به تولیدکنندگان محصولات باغی

بهره‌برداران مورد ارزیابی به طور عمده مرد (۹۶/۲ درصد)، بیش‌تر در رده سنی ۵۱-۶۰ سال (۳۵/۲ درصد) و دارای سطح تحصیلی دیپلم (۳۰/۸ درصد) می‌باشند. میانگین سنی بهره‌برداران

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت شناختی بهره‌برداران مورد ارزیابی

ویژگی	گروه‌ها	درصد	دیگر شاخص‌های آماری
جنسیت	مرد	۹۶/۲	
	زن	۳/۸	
	جمع	۱۰۰	
سن (سال)	≤۳۰	۱۱/۵	Mean= 45.90 Std. Deviation= 11.21
	۳۱-۴۰	۱۹/۰	Median= 45
	۴۱-۵۰	۳۰/۵	Mode= 52
	۵۱-۶۰	۳۵/۲	Minimum= 20
	≥۶۱	۳/۸	Maximum= 68
	جمع	۱۰۰	
		بی سواد	۷/۷
	کم سواد	۱۹/۲	
سطح تحصیلات	زیر دیپلم	۲۳/۱	
	دیپلم	۳۰/۸	
	بالا تر از دیپلم	۱۹/۲	
	جمع	۱۰۰	

جدول ۲- ویژگی‌های حرفه‌ای بهره‌برداران مورد ارزیابی

ویژگی	گروه‌ها	درصد	دیگر شاخص‌های آماری
میزان تجربه در کشاورزی (سال)	≤۵	۱۹/۳	
	۶-۱۰	۱۱/۵	Mean= 20.1 Std. Deviation= 13.2
	۱۱-۲۰	۳۰/۷	Median= 20
	۲۱-۳۰	۲۳/۲	Mode= 20
	≥۳۱	۱۵/۳	Minimum= 1.0 Maximum= 50.0
	جمع	۱۰۰	
فعالیت در تشکل‌ها	شورای اسلامی شهر و روستا	۱۱/۵	
	شرکت تعاونی تولید	۷/۷	
	هیات امنای مساجد و اماکن	۲۶/۹	
	دیگر تشکل‌ها	۳۸/۵	
	نداشتن عضویت	۱۵/۴	
	جمع	۱۰۰	
		≤۵	۱۵/۴
میزان کل اراضی (باغی و زراعی) (هکتار)	۵/۱ - ۱۰	۳۴/۶	Mean= 17.4 Std. Deviation= 18.7
	۱۰/۱ - ۲۰	۲۷	Minimum= 2.0
	≥۶۱	۲۳	Maximum= 100.0
	جمع	۱۰۰	
		≤۱	۲۷
میزان اراضی باغی (هکتار)	۱/۱ - ۵	۳۰/۹	Mean= 8.25 Std. Deviation= 15.4
	۵/۱ - ۱۰	۲۳	Minimum= 0.0
	≥۱۰	۱۹/۱	Maximum= 80.0
	جمع	۱۰۰	
میزان اراضی زراعی (هکتار)	≤۵	۴۲/۴	
	۵/۱ - ۱۰	۳۴/۵	Mean= 8.90 Std. Deviation= 7.6
	۱۰/۱ - ۲۰	۱۵/۳	Minimum= 0.0
	≥۲۰	۷/۸	Maximum= 30.0
	جمع	۱۰۰	

جدول ۳- ویژگی‌های درآمدی بهره‌برداران مورد ارزیابی

درصد	گروه‌ها	ویژگی	
۵۷/۷	باغبانی	بالاترین منبع درآمدی	
۲۶/۹	زراعت		
۷/۷	دام‌داری		
۳/۸	شغل آزاد غیرکشاورزی		
۳/۸	شغل دولتی		
۱۰۰	جمع		
۷/۷	بسیار مطلوب		مقایسه وضعیت درآمدی نسبت به دیگر افراد منطقه
۱۵/۴	مطلوب		
۴۲/۳	متوسط		
۲۶/۹	نامناسب		
۷/۷	بسیار نامناسب		
۱۰۰	جمع		

ترویجی شرکت کرده‌اند. یافته‌های جدول ۴ هم‌چنین نشان می‌دهد که میانگین مراجعه به مرکزهای جهاد کشاورزی ۷/۴ بار در سال ($x=7.4$, $sd=6.5$) با کمترین و بیش‌ترین صفر و ۳۰ بار در سال می‌باشد. هدف از مراجعه این افراد به مرکزهای جهاد کشاورزی متفاوت بوده و نکته قابل توجه این که حدود ۳۴/۶ درصد از تولیدکنندگان محصولات باغی مراجعه‌کننده به مرکزهای جهاد کشاورزی، به منظور دریافت مشورت و راهنمایی از کارشناسان مراجعه نکرده‌اند. یافته‌های جدول ۴ هم‌چنین نشان می‌دهد که نزدیک به نیمی (۴۶/۲ درصد) از بهره‌برداران، کشاورزان نمونه (بهره‌برداران برتر) منطقه خود را به کل نمی‌شناسند و بیش از ۵۳/۳ درصد افراد مورد ارزیابی از هیچ واحد تولیدی و باغ «بهره‌بردار برتر» بازدید نکرده و میانگین بازدیدها ۱/۷ بار در سال می‌باشد. در عین حال نزدیک به ۷۰ درصد بهره‌برداران اعلام کرده‌اند که از دید آنان «بهره‌برداران برتر» می‌توانند الگوی کشاورزی باشند اما تنها ۲۶/۹ درصد اظهار تمایل کرده‌اند که «بهره‌برداران برتر» را به عنوان نماینده جهاد کشاورزی و یا مددکار ترویجی منطقه می‌پذیرند. مجموع یافته‌های به دست آمده موید جایگاه ضعیف «بهره‌برداران برتر» در بین کشاورزان می‌باشد.

همه‌ی افراد مورد ارزیابی دست کم در دو زمینه شغلی (باغبانی، زراعت، دامداری، شغل آزاد غیرکشاورزی و دولتی) فعالیت داشته و امرار معاش می‌کردند. بالاترین منبع درآمدی تولیدکنندگان از طریق «باغداری» (۵۷/۷ درصد) و کمترین منبع درآمدی نیز مربوط به دوگروه «شغل آزاد غیرکشاورزی» و «دولتی» (هر کدام ۳/۸ درصد) بوده است (جدول ۳). زراعت و دامداری نیز به ترتیب منبع درآمد ۲۶/۹ و ۷/۷ درصد پاسخگویان بوده است. از نظر وضعیت اقتصادی، حدود ۲۳/۱ درصد بالاتر از حد متوسط، حدود ۴۲/۳ درصد وضعیت اقتصادی در حد متوسط و مابقی (۳۴/۶ درصد) وضعیت اقتصادی کم‌تر از حد متوسط جامعه خود داشته‌اند.

ویژگی‌های آموزشی ترویجی تولیدکنندگان

محصولات باغی

بیش از ۳۰ درصد تولیدکنندگان محصولات باغی کارشناس/مروج منطقه خود را نمی‌شناسند و بیش از ۳۴ درصد تولیدکنندگان محصولات باغی در هیچ برنامه ترویجی شرکت نکرده‌اند. میانگین شرکت در برنامه‌های ترویجی ۲/۴ بار در سال ($x=2.4$, $sd=2.8$) بوده و از سوی دیگر حدود ۱۱/۴ درصد تولیدکنندگان محصولات باغی بیش از پنج بار در سال در فعالیت‌های

جدول ۴- ویژگی‌های آموزشی - ترویجی تولیدکنندگان محصولات باغی

ویژگی	پاسخ‌ها	درصد شاخص‌های آماری
شناختن کارشناس/ مروج کشاورزی منطقه	بلی	۶۹/۲
	خیر	۳۰/۸
	هیچ	۳۴/۶
	یک مرتبه	۱۵/۴
	دو مرتبه	۱۹/۲
شرکت در برنامه‌های ترویجی (شمار در سال)	سه تا پنج مرتبه	۱۹/۲
	بیش از پنج مرتبه	۱۱/۴
	جمع	۱۰۰
	هیچ	۳/۸
	۱-۳	۲۳
مراجعه به اداره جهاد کشاورزی (شمار در سال)	۴-۱۰	۵۷/۶
	>۱۰	۱۵/۲
	جمع	۱۰۰
	هیچ	۳۴/۶
	۱-۳	۳۰/۸
مشورت گرفتن از کارشناسان اداره جهاد کشاورزی (شمار در سال)	۴-۱۰	۲۶/۹
	>۱۰	۷/۶
	جمع	۱۰۰
	هیچ	۴۶/۲
	۱-۴	۳۰/۴
شناختن کشاورز برتر منطقه	۱-۴	۳۰/۴
	>۴	۱۶/۳
	جمع	۱۰۰
	بلی	۶۹/۲
	خیر	۳۰/۸
بازدید از باغ‌های بهره‌برداران نمونه (شمار)	بلی	۶۹/۲
	خیر	۳۰/۸
	بلی	۲۶/۹
	خیر	۷۳/۱
	جمع	۱۰۰
الگوپذیری از بهره‌بردار برتر منطقه	بلی	۶۹/۲
	خیر	۳۰/۸
	بلی	۲۶/۹
	خیر	۷۳/۱
	جمع	۱۰۰
پذیرش بهره‌بردار برتر منطقه به عنوان نماینده جهاد کشاورزی/ مددکار ترویجی	بلی	۶۹/۲
	خیر	۳۰/۸
	بلی	۲۶/۹
	خیر	۷۳/۱
	جمع	۱۰۰

باغی به توصیه‌های کشاورزی بهره‌برداران برتر» دارای بالاترین نمره ($x=0.86$ ، $sd=3.46$) و « میزان انتقال دانش از کارشناسان به کشاورزان توسط بهره‌برداران برتر» دارای کمترین نمره ($x=۰.۸$ ، $sd=0.80$) از سوی تولیدکنندگان محصولات باغی می‌باشد. در مجموع بیش از ۶۰ درصد، اثربخشی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر را در حد متوسط مطرح کرده‌اند (جدول ۵).

یافته‌های مندرج در جدول ۵ دیدگاه تولیدکنندگان محصولات باغی در خصوص تاثیرگذاری و اعتماد به آگاهی و دانش علمی بهره‌برداران برتر را نشان می‌دهد. میانگین این ده گویه ($x=3.20$ ، $sd=۰.۷۴$) در دامنه ۱-۵ نشان دهنده دیدگاه نزدیک متوسط بهره‌برداران می‌باشد. در این رتبه بندی، «میزان اعتماد تولیدکنندگان محصولات

جدول ۵- دیدگاه تولیدکنندگان محصولات باغی مورد ارزیابی در زمینه ویژگی‌های دانشی و تاثیرگذار تولیدکنندگان برتر (درصد)

رتبه شرح	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین * sd
۱ میزان اعتماد بهره‌برداران به توصیه‌های کشاورزی تولیدکنندگان برتر	۳/۸	۰	۵۳/۸	۳۰/۸	۱۱/۵	۳/۴۶ ۰/۸۶
۲ میزان درستی مهارت تولیدکنندگان برتر محصولات باغی	۰	۷/۷	۶۱/۵	۱۹/۲	۱۱/۵	۳/۳۵ ۰/۸۰
۳ میزان تأثیر تولیدکنندگان برتر به استفاده از ماشین و ادوات کشاورزی	۰	۱۱/۵	۵۰/۰	۳۰/۸	۷/۷	۳/۳۵ ۰/۸۰
۴ میزان سازگار بودن اقدام‌های بهره‌برداران برتر برای باغ‌های دیگر کشاورزان	۰	۷/۷	۵۷/۷	۳۰/۸	۳/۸	۳/۳۱ ۰/۶۸
۵ میزان تأثیر بهره‌برداران برتر بر استفاده از بذور و نهال‌های مناسب	۰	۱۱/۵	۶۱/۵	۱۹/۲	۷/۷	۳/۲۳ ۰/۷۴
۶ میزان تأثیر بهره‌برداران برتر بر استفاده از روش‌های نوین آبیاری	۰	۱۹/۲	۴۶/۲	۲۶/۹	۷/۷	۳/۲۳ ۰/۸۷
۷ میزان تأثیر بهره‌برداران برتر منطقه بر افزایش تولید	۰	۷/۷	۷۳/۱	۱۵/۴	۳/۸	۳/۱۵ ۰/۶۱
۸ میزان درستی اطلاعات و دانش بهره‌برداران برتر	۰	۱۱/۵	۶۹/۵	۱۵/۴	۳/۸	۳/۱۰ ۰/۶۵
۹ میزان جدید بودن دانش بهره‌برداران برتر	۰	۱۱/۵	۷۳/۱	۱۱/۵	۳/۸	۳/۰۷ ۰/۶۳
۱۰ میزان انتقال دانش از کارشناسان به کشاورزان توسط بهره‌برداران برتر	۷/۷	۱۹/۲	۵۷/۷	۱۵/۴	۰	۲/۸ ۰/۸۰
میانگین	۱/۲	۱۰/۸	۶۰/۴	۲۱/۵	۶/۱	۳/۲ ۰/۷۴

* در دامنه (۱-۵)

بیش‌ترین سهم در این مورد مربوط به کسب اطلاعات در زمینه سم‌های کشاورزی که آن هم تنها ۱۱/۶ درصد است (جدول ۶).

به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش با متغیرهای «تاثیرگذاری تولیدکنندگان محصولات باغی برتر»، «اعتماد به آگاهی و دانش علمی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر» و «اثربخشی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر» از ضریب هم‌بستگی اسپیرمن استفاده شد. بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش جدول ۷ نشان می‌دهد که کشاورزانی، سن و تجربه کمتر و تحصیلات بیش‌تر داشته و تعداد شرکت در کلاس ترویجی و مراجعه به اداره کشاورزی متعدّدتری داشته و به کشاورزی علاقمند بوده‌اند، تولیدکنندگان محصولات باغی برتر را تاثیرگذارتر دانسته‌اند. هم‌چنین دیدگاه تولیدکنندگان محصولات باغی در زمینه «اعتماد به آگاهی و دانش علمی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر» با اراضی باغی ($r = 0.325$, $\text{Sig.} = 0.000$) و دفعات مراجعه به اداره جهاد کشاورزی، میزان مشورت گرفتن از کارشناسان و میزان علاقمندی به کشاورزی رابطه مثبت و معنی‌دار اما با تجربه کشاورزی رابطه منفی و معنی‌دار نشان می‌دهد (جدول ۷).

جدول ۶ نشان می‌دهد که تولیدکنندگان محصولات باغی برای کسب اطلاعات در زمینه‌های چهارگانه «سم‌های کشاورزی، کودهای کشاورزی، داروهای دامی و جیره‌بندی و تغذیه دامی» در مجموع بیش از همه به فروشندگان نهاده‌ها (۲۵/۵ درصد) و کارشناسان دولتی (۲۰/۷ درصد) متکی هستند. در این رتبه‌بندی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر پنجمین منبع کسب اطلاعات بوده و تنها ۱۱/۱ درصد تولیدکنندگان محصولات باغی از آنان کسب اطلاع می‌کنند. نتایج تفکیکی منبع کسب اطلاعات در زمینه‌های چهارگانه بالا مشخص می‌کند که در زمینه سم‌های کشاورزی مهم‌ترین منبع کسب اطلاعات، «فروشندگان نهاده» (۳۴/۶ درصد)، در زمینه کودهای شیمیایی مهم‌ترین منبع کسب اطلاعات هردو «فروشندگان نهاده» و «کارشناسان دولتی» (هریک ۲۳ درصد) و در زمینه داروهای دامی مهم‌ترین منبع کسب اطلاعات نیز «فروشندگان نهاده» و «دیگر کشاورزان و دوستان» (هریک ۲۳ درصد) و در زمینه جیره و تغذیه دامی مهم‌ترین منبع کسب اطلاعات «دیگر کشاورزان و دوستان» (۲۶/۹ درصد) می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که در هیچ‌یک از این زمینه‌ها، تولیدکنندگان برتر محصولات باغی جایگاه چندانی به عنوان منبع کسب اطلاعات ندارند و

جدول ۶- منابع کسب اطلاعات بهره‌برداران مورد ارزیابی (درصد)

ردیف	زمینه اطلاعاتی	فروشندگان نهاده	شرکت‌های مشاوره‌ای	کارشناسان دولتی	بهره‌برداران برتر	کشاورزان و دوستان محل	کشاورزان دیگر منطقه‌ها	رادیو تلویزیون	نشریه و روزنامه	انوار الکترونیک مجازی	دیگر موارد
۱	سم‌های شاورزی	۳۴/۶	۱۹/۳	۱۷/۳	۱۱/۶	۵/۸	۳/۸	۱/۹	۱/۹	۰	۳/۸
۲	کود کشاورزی	۲۳/۰	۱۳/۵	۲۳/۰	۱۱/۵	۱۳/۵	۵/۸	۴	۳/۸	۱/۹	۰
۳	داروهای دامی	۲۳/۰	۱۳/۵	۱۷/۳	۱۵/۵	۲۳/۰	۵/۸	۰	۰	۰	۱/۹
۴	جیره‌بندی و تغذیه دامی	۲۱/۳	۷/۶	۲۵	۵/۸	۲۶/۹	۷/۷	۳/۸	۰	۰	۱/۹
	میانگین	۲۵/۵	۱۳/۵	۲۰/۷	۱۱/۱	۱۷/۳	۵/۷	۲/۴	۱/۴	۰/۵	۱/۹
	رتبه	۱	۴	۲	۵	۳	۶	۷	۸	۹	-

جدول ۷- رابطه بین متغیرهای فردی، آموزشی و اقتصادی بهره‌برداران با متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل	تأثیرگذاری		اعتماد به آگاهی و دانش علمی		اثربخشی	
	Sig	r	Sig	r	Sig	r
سن	۰/۰۰۷	-۰/۲۳۶	۰/۰۳۶	۰/۶۸۱	۰/۰۹۷	-۰/۲۷۰
میزان تحصیلات	۰/۰۰۱	۰/۲۸۲	۰/۱۴۷	۰/۰۹۵	۰/۲۱۷	۰/۰۱۳
تجربه کشاورزی	۰/۰۱۰	-۰/۲۲۵	-۰/۲۵۰	۰/۰۰۴	-۰/۲۳۲	۰/۰۰۸
اراضی باغی	۰/۱۲۰	۰/۱۷۴	۰/۲۰۶	۰/۰۱۹	۰/۱۷۲	۰/۰۴۴
شرکت در کلاس‌های ترویجی	۰/۰۰۰	۰/۴۱۶	۰/۰۴۳	۰/۶۲۶	۰/۳۵۵	۰/۰۰۰
دفعات مراجعه به اداره کشاورزی	۰/۰۱۷	۰/۲۱۰	۰/۲۵۸	۰/۰۰۳	۰/۰۱۳	۰/۸۸۴
میزان مشورت گرفتن از کارشناسان	۰/۰۰۰	۰/۳۱۴	۰/۲۴۲	۰/۰۰۴	۰/۰۴۹	۰/۵۷۹
میزان بازدید از باغ‌های کشاورزان برتر	۰/۱۶۳	۰/۱۲۳	۰/۱۵۳	۰/۰۸۱	۰/۰۹۵	۰/۲۸۵
علاقه مندی به کشاورزی	۰/۰۰۰	۰/۵۴۸	۰/۱۷۹	۰/۰۴۱	۰/۴۶۷	۰/۰۰۰

و ثوق علمی باغداران برتر تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. (Sig. = 0.202).

تولیدکنندگان محصولات باغی برتر

بیشتر تولیدکنندگان محصولات باغی برتر مورد ارزیابی را مردان (حدود ۸۹ درصد) تشکیل می‌دهند. میانگین سن آنان ۴۳/۱ سال که جوان‌ترین ۲۳ سال و پیرترین ۷۲ ساله می‌باشد. بیش از ۴۴ درصد آنان تحصیلات در سطح دیپلم و ۳۹ درصد تحصیلات بیش از دیپلم دارند. در بین نمونه‌های مورد بررسی، بهره‌بردار بی‌سواد و کم‌سواد (در حد خواندن و نوشتن) مشاهده نشد (جدول ۹).

همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، از این نظر که آیا تولیدکنندگان محصولات باغی برتر می‌توانند به عنوان مددکار مورد پذیرش سایر باغداران قرار بگیرند، دو دیدگاه مثبت و منفی بین باغداران وجود دارد. نتایج آزمون ناپارامتری «من ویننی» (جدول ۸) نشان می‌دهد که بین این دو گروه تفاوت معنی‌داری از نظر دیدگاهشان نسبت به تأثیرگذاری (Sig. = 0.000) و اثربخشی (Sig. = 0.020) باغداران برتر وجود دارد. عبارتی افرادی که باغداران برتر را به عنوان مددکار ترویجی می‌پذیرند، معتقدند که باغداران برتر، تأثیرگذار و اثربخش می‌باشند. از طرفی نتایج نشان می‌دهد که دیدگاه این دو گروه باغداران نسبت به

جدول ۸- تأثیرگذاری، اعتماد به آگاهی و دانش علمی و اثربخشی بهره‌برداران برتر (کشاورزان نمونه) از دیدگاه گروه‌های مختلف باغداران (Mann-Whitney U Test)

متغیر	گروه‌های باغداران (پذیرش باغداران برتر به عنوان مددکار ترویجی)	Sig
تأثیرگذاری بهره‌برداران برتر	بلی خیر	۰/۰۰۰
وثوق علمی بهره‌برداران برتر	بلی خیر	۰/۲۰۲
اثربخشی بهره‌برداران برتر	بلی خیر	۰/۰۲۰

جدول ۹- ویژگی‌های جمعیت شناختی بهره‌برداران برتر مورد ارزیابی

ویژگی	گروه‌ها	درصد	دیگر شاخص‌های آماری
جنسیت	مرد	۸۸/۹	—
	زن	۱۱/۱	
	جمع	۱۰۰	
سن (سال)	≤۳۰	۱۱	Mean= 43.1 Std. Deviation= 13.17 Median= 42 Mode= 42 Minimum= 23 Maximum= 72
	۳۱-۴۰	۳۳/۳	
	۴۱-۵۰	۳۳/۳	
	۵۱-۶۰	۵/۶	
	≥۶۱	۱۶/۸	
	جمع	۱۰۰	
سطح تحصیلات	بی سواد	۰	—
	کم سواد	۰	
	زیر دیپلم	۱۶/۷	
	دیپلم	۴۴/۳	
	بالا تر از دیپلم	۳۹	
جمع	۱۰۰		

یک از تولیدکنندگان محصولات باغی برتر عضو شورای اسلامی شهر و روستا نیستند و بیش از ۱۱ درصد آنان در هیچ تشکلی عضویت ندارند. بیشترین عضویت در تشکل‌ها (۳۳/۳ درصد) مربوط به عضویت در شرکت تعاونی تولید می‌باشد. جدول ۱۱ نشان دهنده این است که میانگین گستر کل اراضی، اراضی باغی و اراضی زراعی به ترتیب ۱۶/۵، ۸/۱ و ۸/۵ هکتار و میانگین گستر شمار قطعه‌های باغی و زراعی نیز ۲ و ۳/۸ قطعه می‌باشد.

ویژگی‌های شغلی حرفه‌ای تولیدکنندگان محصولات باغی برتر

تولیدکنندگان محصولات باغی برتر حدود ۲۰/۶ سال تجربه فعالیت در زمینه کشاورزی دارند. بیشترین فراوانی تجربه کشاورزی مربوط به طبقه ۲۰-۱۱ سال تجربه (۳۹ درصد) می‌باشد. کمترین و بیشترین تجربه آنان نیز به ترتیب ۴ و ۵۰ سال می‌باشد (جدول ۱۰). یافته‌ها نشان می‌دهد که هیچ

جدول ۱۰- ویژگی‌های حرفه‌ای بهره‌برداران برتر مورد ارزیابی

ویژگی	گروه‌ها	درصد دیگر شاخص‌های آماری
میزان تجربه در کشاورزی (سال)	≤۵	۱۱
	۶-۱۰	۱۱
	۱۱-۲۰	۳۹
	۲۱-۳۰	۲۸
	≥۳۱	۱۱
	جمع	۱۰۰
	شورای اسلامی شهر و روستا	۰
	شرکت تعاونی تولید	۳۳/۳
	هیات امنای مساجد و اماکن	۵/۶
	دیگر تشکل‌ها	۲۷/۸
فعالیت در تشکل‌ها	فعالیت در دست کم دو تشکل	۲۲/۲
	نداشتن عضویت	۱۱/۲۱
	جمع	۱۰۰
	≤۵	۱۶/۷
	۵/۱ - ۱۰	۵/۶
	۱۰/۱ - ۲۰	۲۲/۴
	≥۶۱	۵/۵
	جمع	۱۰۰
	Mean=16.50	۵/۶
	Std. Deviation=18.0	۲۲/۴
Minimum=2.0	۵/۵	
Maximum=60.0	۵/۵	
جمع	۱۰۰	
میزان کل اراضی (باغی و زراعی) (هکتار)	≤۱	۱۱
	۱/۱ - ۵	۴۴/۸
	۵/۱ - ۱۰	۶۱/۳
	≥۱۰	۵/۵
	جمع	۱۰۰
	Mean=8.1	۴۴/۸
	Std. Deviation=6	۶۱/۳
	Minimum=0.0	۵/۵
	Maximum=16.0	۵/۵
	میانگین شماره قطعه‌های باغی دو قطعه و بیش‌ترین ۶ قطعه است.	۵/۵
جمع	۱۰۰	
میزان اراضی زراعی (هکتار)	≤۵	۲۷/۵
	۵/۱ - ۱۰	۳۸/۵
	۱۰/۱ - ۲۰	۲۸/۵
	≥۲۰	۵/۵
	جمع	۱۰۰
	Mean=8.50	۳۸/۵
	Std. Deviation=6.0	۲۸/۵
	Minimum=0.0	۲۸/۵
	Maximum=28.0	۵/۵
	میانگین شماره قطعه‌های زراعی ۳/۸ قطعه و بیش‌ترین ۹ قطعه است.	۵/۵
جمع	۱۰۰	

جدول ۱۱- ویژگی‌های درآمدی بهره‌برداران برتر مورد ارزیابی

ویژگی	گروه‌ها	درصد
بالاترین منبع درآمدی	باغبانی	۴۹/۷
	زراعت	۲۲/۲
	دامداری	۱۱/۳
	شغل آزاد غیرکشاورزی	۱۱/۳
	مشاغل دولتی	۵/۵
	جمع	۱۰۰
	بسیار مطلوب تر	۰
	مطلوب‌تر	۷۷/۸
	متوسط	۲۲/۲
	نامناسب تر	۰
مقایسه وضعیت درآمدی نسبت به دیگر افراد منطقه	بسیار نامناسب تر	۰
	جمع	۱۰۰

جدول ۱۲- ویژگی‌های آموزشی - ترویجی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر

ویژگی	پاسخ ها	درصد	شاخص‌های آماری
شناختن کارشناس/ مروج کشاورزی منطقه	بلی	۸۸/۹	Mean= 13.4 Std. Deviation= 14.45 Minimum= 0.0 Maximum= 50.0
	خیر	۱۱/۱	
	هیچ	۵/۶	
	۱-۳	۵/۶	
مراجعه به اداره جهاد کشاورزی (باردر سال)	۱-۴	۴۹/۶	Mean= 13.6 Std. Deviation= 10.6 Minimum= 0.0 Maximum= 30.0
	>۱۰	۳۹/۳	
	جمع	۱۰۰	
	هیچ	۵/۶	
مشورت گرفتن از کارشناسان اداره جهاد کشاورزی (باردر سال)	۱-۳	۵/۶	Mean= 23.90 Std. Deviation= 18.9 Minimum= 1.0 Maximum= 50.0
	۴-۱۰	۶۰/۸	
	>۱۰	۲۸	
	جمع	۱۰۰	
مراجعه دیگر کشاورزان به تولیدکنندگان برتر (بار در سال)	۱-۳	۵/۶	Mean= 23.90 Std. Deviation= 18.9 Minimum= 1.0 Maximum= 50.0
	۴-۱۰	۲۸	
	>۱۰	۶۶/۴	
	جمع	۱۰۰	
مورد پذیرش بودن کارشناسان جهاد کشاورزی به عنوان یک مرجع	بلی	۶۱/۱	Mean= 23.90 Std. Deviation= 18.9 Minimum= 1.0 Maximum= 50.0
	خیر	۳۸/۹	

درصد از کشاورزان برتر اعلام کرده‌اند که کارشناسان جهاد کشاورزی محل خود را به عنوان یک مرجع قبول ندارند (جدول ۱۲). از سوی دیگر آن چنان که تولیدکنندگان محصولات باغی برتر عنوان کرده‌اند کشاورزان برتر دست کم یک نفر (بهره بردار) مراجعه‌کننده در سال دارند به عبارت دیگر تولیدکنندگان محصولات باغی برتر، خود را یک مرجع برای تولیدکنندگان محصولات باغی دانسته‌اند. بنابر نتایج پژوهش (جدول ۱۳)، میزان تاثیرگذاری تولیدکنندگان محصولات باغی برتر حدود ۳/۱۵ در مقیاس ۵-۱ است که کمی از متوسط بیشتر است. تولیدکنندگان محصولات باغی برتر بر این باورند که فرآیند تولید کشاورزی که آنان انجام می‌دهند به نسبت درست (۳/۳۸ در مقیاس ۵-۱) بوده و از فناوری کشاورزی (بذر، ماشین‌ها و ادوات کشاورزی روش‌های نوین آبیاری نیز در حد متوسط (به ترتیب ۳/۱۰، ۳/۰۶ و ۳/۰۶) استفاده می‌کنند.

یافته‌ها نشان می‌دهد که همه‌ی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر دست کم در دو زمینه شغلی (باغبانی، زراعت، دامداری، شغل‌های آزاد و شغل‌های دولتی) فعالیت دارند که بالاترین (۴۹/۷ درصد) منبع درآمد آنان باغبانی و کمترین منبع درآمدی نیز شغل‌های دولتی (۵/۵ درصد) است (جدول ۱۱). از سوی دیگر بیش از سه چهارم از آن‌ها (۷۷/۸ درصد) وضعیت مالی خود را مطلوب‌تر از دیگر افراد محل خود و ۲۲/۲ درصد هم در حد متوسط می‌دانند. بنابر یافته‌های پژوهش، حدود ۱۱/۱ درصد از تولیدکنندگان محصولات باغی برتر کارشناس/مروج کشاورزی منطقه خود را نمی‌شناسند و ۵/۶ درصد هم در سال هیچ مراجعه‌ای به اداره جهاد کشاورزی نداشته‌اند بیش‌ترین مراجعه به اداره جهاد کشاورزی هم ۵۰ بار در سال عنوان شده است. هم‌چنین میانگین بارهای مشورت گرفتن از کارشناسان هم ۱۳/۶ بار در سال بوده است و نکته مهم این که حدود ۳۸/۹

جدول ۱۳- خود ارزیابی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر در زمینه میزان تاثیرگذاری

رتبه شرح	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین * Sd
۱ میزان درست بودن مرحله‌های تولید کشاورزی	۰	۰	۷۷/۸	۱۶/۷	۵/۶	۳/۳۸ ۰/۴۵
۲ میزان درستی مهارت فنی	۰	۵/۶	۷۲/۲	۱۶/۷	۵/۶	۳/۲ ۰/۶۵
۳ میزان استفاده از بذرها و نهال‌های مناسب	۰	۵/۶	۷۲/۲	۱۶/۷	۵/۶	۳/۲ ۰/۶۵
۴ میزان جدید بودن دانش	۰	۰	۹۴/۴	۰	۵/۶	۳/۱۰ ۰/۴۷
۵ میزان به کارگیری ماشین‌ها و ادوات نوین کشاورزی	۰	۱۱/۱	۷۲/۲	۱۱/۱	۵/۶	۳/۱۰ ۰/۶۷
۶ میزان درستی اطلاعات و دانش	۰	۱۱/۱	۷۷/۸	۵/۶	۵/۶	۳/۰۶ ۰/۶۴
۷ میزان به کارگیری روش‌های نوین آبیاری	۰	۱۱/۱	۷۷/۸	۵/۶	۵/۶	۳/۰۶ ۰/۶۴
میانگین	۰	۶/۴	۷۷/۷	۱۰/۳	۵/۶	۳/۱۵ ۰/۶۰

* در دامنه (۱-۵)

جدول ۱۴- علاقه مندی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر به شغل کشاورزی

رتبه شرح	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین * Sd
۱ میزان علاقه کار کشاورزی (زراعت، باغبانی، دامداری و...)	۰	۰	۲۲/۲	۶۱/۶	۱۶/۷	۳/۹۵ ۰/۶۴
۲ گرایش به ادامه شغل کشاورزی توسط فرزندان	۵/۶	۲۷/۸	۳۸/۹	۲۷/۸	۰	۲/۹۰ ۰/۹۰
۳ میزان نداشتن خستگی از شغل کشاورزی	۰	۰	۱۱/۱	۰	۸۸/۹	۴/۷۸ ۰/۶۴
۴ میزان گرایش به ماندگاری در شغل کشاورزی	۰	۵/۶	۵/۶	۰	۸۸/۹	۴/۷۳ ۰/۸۱
میانگین (۱-۵)	۱/۴	۸/۴	۱۹/۴	۲۲/۴	۴۸/۴	۴/۱ ۰/۷۵

جدول ۱۵- منابع کسب اطلاعات بهره‌برداران برتر مورد ارزیابی (درصد)

ردیف	زمینه اطلاعاتی	فروشنده‌گان نهاده	شرکت‌های مشاوره‌ای	کارشناسان دولتی	بهره‌برداران برتر	کشاورزان و دوستان محل	کشاورزان دیگر منطقه‌ها	رادیو تلویزیون	نشریه و روزنامه	ابزار الکترونیک مجازی	دیگر موارد
۱	سم‌های شاورزی	۱۳/۹	۳۶/۲	۳۸/۹	۰	۵/۵	۵/۵	۰	۰	۰	۰
۲	کود کشاورزی	۸/۴	۳۰/۶	۳۶	۸/۴	۸/۴	۵/۵	۲/۷	۰	۰	۰
۳	داروهای دامی	۸/۴	۲۵	۳۸/۹	۵/۵	۸/۴	۵/۵	۲/۷	۰	۵/۶	۰
۴	جیره‌بندی و تغذیه دامی	۱۱/۱	۲۵	۲۷/۹	۵/۵	۱۱/۱	۵/۵	۲/۸	۲/۸	۲/۸	۵/۵
میانگین	۱۰/۴	۲۹/۲	۳۵/۳	۴/۹	۸/۴	۵/۵	۲/۱	۰/۷	۰/۷	۲/۸	۲/۸
رتبه	۳	۴	۱	۶	۴	۵	۷	۸	۹	-	-

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در مجموع کارشناسان دولتی اصلی‌ترین منبع کسب اطلاعات کشاورزی (۳۵/۳ درصد) برای تولیدکنندگان محصولات باغی برتر (جدول ۱۵).

نتایج مشخص می‌کند که تولیدکنندگان محصولات باغی برتر به طور متوسط علاقه به نسبت زیادی (به میزان ۴/۱ در مقیاس ۱-۵) به حرفه کشاورزی دارند و ۸۸/۹ آنان بیان داشته‌اند که کشاورزی دارند و ۸۸/۹ آنان بیان داشته‌اند که از شغل کشاورزی خسته نیستند (جدول ۱۴).

جدول ۱۶- رابطه بین متغیرهای فردی، آموزشی و اقتصادی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر با تاثیرگذاری

تاثیرگذاری		متغیر مستقل
R	Sig	
-.۱۷۱	.۳۱۸	سن
.۱۳۰	.۴۵۰	میزان تحصیلات
-.۱۲۱	.۴۸۳	تجربه کشاورزی
.۷۶۶	.۰۰۰	میزان اراضی تحت مدیریت
-.۱۷۰	.۳۲۳	اراضی باغی
.۷۹۳	.۰۰۰	اراضی زراعی
.۱۶۵	.۳۲۷	وضعیت اقتصادی
.۰۴۵	.۷۹۶	بارهای مراجعه به اداره جهادکشاورزی
-.۲۰۹	.۲۲۲	میزان مشورت گرفتن از کارشناسان
-.۱۳۷	.۴۲۴	مراجعه کشاورزان به بهره‌برداران برتر
.۱۵۷	.۳۶۰	علاقه‌مندی به کشاورزی

جدول ۱۷- بررسی مرجع بودن کشاورزان نمونه از دیدگاه خودشان (t-test)

df	Sig	Equality of Variances (Levene's Test)		میانگین * sd	گروه‌ها	متغیر
		t	.Sig			
۳۴/۳۳۳	۷۸/۰۴۰	۱۷/۰۱۰	۰/۳۰	۰/۶۰	۳/۲۶	پذیرش کارشناس اداره کشاورزی به عنوان مرجع
۲۴/۳۳۳	۰/۰۴۰	۱۷/۰۱۰	۰/۳۰	۰/۱۵	۲/۹۸	نبود پذیرش کارشناس اداره جهادکشاورزی به عنوان مرجع

* در دامنه (۵-۱)

نتایج آزمون تی جدول ۱۷ روشن ساخت که آن دسته از تولیدکنندگان محصولات باغی برتر که کارشناس مرکزهای جهاد کشاورزی را به عنوان مرجع قبول دارند، تاثیرگذارتر ($x=3.26$, $sd=0.60$) از گروهی هستند که این کارشناسان را به عنوان مرجع قبول ندارند ($x=2.98$, $sd=0.15$) و این تفاوت در سطح ۵ درصد معنی‌دار می‌باشد ($t=2.081$, $Sig=0.048$).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد که «بهره‌برداران برتر» می‌توانند در ابعاد مختلف فرآیند آموزشی اثربخش و تاثیرگذار باشند. حدود ۹۰ درصد کارشناسان باور دارند که بهره‌برداران برتر می‌توانند الگوی مناسبی برای دیگر بهره‌برداران و تاثیرگذار در ابعاد مختلف فرآیند

به منظور بررسی رابطه بین میزان تاثیرگذاری تولیدکنندگان محصولات باغی برتر با متغیرهای پژوهش، از ضریب هم‌بستگی پیرسون و آزمون تی استفاده شد (جدول ۱۶ و ۱۷). یافته‌های پژوهش نشان داد که میزان اراضی تحت مدیریت ($r=0.766$, $Sig=0.000$) و میزان اراضی زراعی ($r=0.793$, $Sig=0.000$) با میزان تاثیرگذاری تولیدکنندگان محصولات باغی برتر رابطه مثبت و معنی‌دار دارند. اما بین این متغیر با دیگر متغیرهای پژوهش (سن، میزان تحصیلات، تجربه کشاورزی، اراضی باغی، وضعیت اقتصادی، بارهای مراجعه به اداره کشاورزی، میزان مشورت گرفتن از کارشناسان، مراجعه کشاورزان به تولیدکنندگان محصولات باغی برتر و علاقه‌مندی به کشاورزی) رابطه معنی‌داری پیدا نشد. از سوی دیگر

حدود ۲۳/۱ درصد بالاتر از حد متوسط، حدود ۴۲/۳ درصد وضعیت اقتصادی در حد متوسط و مابقی (۳۴/۶ درصد) وضعیت اقتصادی کمتر از حد متوسط جامعه خود داشته‌اند. بیش از ۳۰ درصد تولیدکنندگان محصولات باغی کارشناس/مروج منطقه خود را نمی‌شناسند و بیش از ۳۴ درصد تولیدکنندگان محصولات باغی در هیچ برنامه ترویجی شرکت نکرده‌اند. میانگین بارهای شرکت در برنامه‌های ترویجی ۲/۴ بار در سال بوده و از سوی دیگر حدود ۱۱/۴ درصد تولیدکنندگان محصولات باغی بیش از پنج بار در سال در فعالیتهای ترویجی شرکت کرده‌اند. میانگین مراجعه به مرکزهای جهاد کشاورزی ۷/۴ بار در سال با کمترین و بیشترین صفر و ۳۰ بار در سال می‌باشد. هدف از مراجعه این افراد به مراکز جهاد کشاورزی متفاوت بوده و نکته شایان توجه این که حدود ۳۴/۶ درصد از تولیدکنندگان محصولات باغی مراجعه‌کننده به مرکزهای جهاد کشاورزی، به منظور دریافت مشورت و راهنمایی از کارشناسان مراجعه نکرده‌اند و نزدیک به نیمی (۴۶/۲ درصد) از بهره برداران، کشاورزان نمونه (بهره‌برداران برتر) منطقه خود را نمی‌شناسند و بیش از ۵۳/۳ درصد افراد مورد ارزیابی از هیچ واحد تولیدی و باغ «بهره بردار برتر» بازدید نکرده و میانگین بازدیدها ۱/۷ مرتبه در سال می‌باشد. در عین حال نزدیک به ۷۰ درصد بهره‌برداران اعلام کرده‌اند که از دید آنان «بهره‌برداران برتر» می‌توانند الگوی کشاورزی آنان باشند اما تنها ۲۶/۹ درصد اظهار تمایل کرده‌اند که «بهره‌برداران برتر» را به عنوان نماینده جهاد کشاورزی و یا مددکار ترویجی منطقه می‌پذیرند. مجموع یافته‌های بالا موید جایگاه ضعیف «بهره‌برداران برتر» در بین کشاورزان می‌باشد.

میزان اعتماد تولیدکنندگان محصولات باغی به توصیه‌های کشاورزی بهره‌برداران برتر، دارای بالاترین نمره و میزان انتقال دانش از کارشناسان به کشاورزان توسط بهره‌برداران برتر، دارای کمترین از سوی تولیدکنندگان محصولات باغی می‌باشد. در مجموع بیش از ۶۰ درصد اثربخشی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر را در سطح متوسط ذکر کرده‌اند.

کشاورزی باشند. بیشترین تاثیر بهره‌برداران برتر بر افزایش عملکرد و کاهش هزینه‌ها و در رتبه بعدی به کارگیری فناوری نوین (آبیاری نوین، ماشین‌ها و ادوات و...) و کمترین تاثیرگذاری در حفظ محیط زیست و استفاده بهینه از نهاده‌ها می‌باشد. اما تفاوت معنی‌داری بین مدرک تحصیلی بهره‌برداران مشاهده نمی‌شود. بهره‌برداران برتر (۸۵ درصد) در نهاده‌های اجتماعی و تشکلهای مختلف مانند شرکت‌های تعاونی و شورای اسلامی و... عضویت دارند. این نتایج نیز با نتایج تحقیقات جنت و همکاران (۱۳۸۷) و رستمی (۱۳۸۹) هم سویی دارد. بیش‌تر بهره‌برداران در دو زمینه شغلی (کشاورزی و شغل آزاد و غیرکشاورزی) فعالیت داشته و بالاترین منبع درآمدی بهره‌برداران باغداری است. بنابر نتایج تحقیق کارشناسان بر این دیدگاه هستند که «بهره‌برداران برتر» می‌توانند در ابعاد مختلف فرآیند کشاورزی اثر بخش و تاثیرگذار باشند. رتبه‌بندی مؤلفه‌های تاثیرگذاری بهره‌برداران برتر نشان می‌دهد که بیشترین تأثیر آنان در رتبه اول مربوط به «افزایش میزان عملکرد و کاهش هزینه‌ها» و در رتبه بعدی مربوط به تأثیر بهره‌برداران برتر بر

«به کارگیری فناوری نوین (از جمله آبیاری نوین، ماشین‌ها و ادوات و...)» می‌باشد. کمترین تأثیر بهره‌برداران برتر نیز بر «افزایش پایداری و حفظ محیط زیست» و بر «استفاده بهینه از نهاده‌ها» می‌باشد. بررسی وضعیت فعالیت در تشکلهای نشان می‌دهد که حدود ۸۵ درصد بهره‌برداران در نهادهای اجتماعی و تشکلهای مختلف مانند شورای اسلامی شهر و روستا، شرکت تعاونی تولید، هیات امنای مساجد و اماکن و دیگر تشکلهای عضویت دارند و حدود ۱۵/۴ درصد نیز در هیچ تشکلی عضویت ندارند. همه‌ی افراد مورد ارزیابی دست کم در دو زمینه شغلی (باغبانی، زراعت، دامداری، شغل‌های آزاد غیرکشاورزی و دولتی) فعالیت داشته و امرار معاش می‌کردند. بالاترین منبع درآمدی تولیدکنندگان از طریق «باغداری» (۵۷/۷ درصد) و کمترین منبع درآمدی نیز مربوط به دو گروه «شغل‌های آزاد غیرکشاورزی» و «دولتی» (هرکدام ۳/۸ درصد) بوده است. زراعت و دامداری نیز منبع درآمد پاسخگویان بوده است. از نظر وضعیت اقتصادی،

میزان اراضی باغی رابطه منفی و معنی‌دار و با میزان تحصیلات، شرکت در کلاس‌های ترویجی و شمار بارهای مراجعه به مراکزهای جهاد کشاورزی رابطه مثبت و منفی‌دار نشان داده است.

پیشنهادهای

- تشکیل کلاس‌های ترویجی و آموزشی عملی و در سطح باغ‌هایی که با صول فنی کشت و به بهره‌برداری کمی و کیفی مطلوب رسیده‌اند با حضور تولیدکنندگان محصولات باغی برتر و با توجه به دیدگاه‌ها و نظرهای شرکت‌کننده و متناسب با نیازهای آموزشی و امکانات باغداران.
- استفاده از بهره‌برداران برتر به عنوان مددکار ترویجی در منطقه‌های تحت پوشش فعالیت‌های کشاورزی
- بازدیدهای برنامه‌ریزی شده مرتب باغداران به صورت ماهیانه، فصلی و غیره از باغ‌های نمونه منطقه.
- استفاده از بهره‌برداران برتر در زمینه به کارگیری فناوری نوین از جمله اجرای سامانه آبیاری‌های نوین، استفاده از ماشین‌ها و ادوات کشاورزی پیشرفته.

تولیدکنندگان محصولات باغی برای کسب اطلاعات در زمینه‌های چهارگانه سم، کود، داروهای دامی و جیره‌بندی و تغذیه دامی در مجموع بیش از همه به فروشندگان نهاده‌ها (۲۵/۵ درصد) و کارشناسان دولتی (۲۰/۷ درصد) متکی هستند. نتایج نشان می‌دهد که در هیچ یک از این زمینه‌ها، تولیدکنندگان برتر محصولات باغی جایگاه چندانی به عنوان منبع کسب اطلاعات ندارند و بیش‌ترین مقدار مربوط به کسب اطلاعات در زمینه سم‌های کشاورزی که آن هم تنها ۱۱/۶ درصد است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دیدگاه تولیدکنندگان محصولات باغی در مورد «اثر بخشی آموزشی تولیدکنندگان محصولات باغی برتر» با تجربه کشاورزی رابطه منفی و معنی‌دار و با اراضی باغی، شمار بارهای مراجعه به مراکزهای جهاد کشاورزی، میزان مشورت گرفتن از کارشناسان و علاقمندی به کشاورزی رابطه مثبت و معنی‌دار دارد. به عبارتی کشاورزانی که تجربه کمتر، تحصیلات بالاتر، اراضی بیش‌تر داشته و شمار بارهای مراجعه به اداره جهاد کشاورزی و مشورت گرفتن زیادتری داشته و به کشاورزی نیز علاقه مندر بوده‌اند، «تولیدکنندگان محصولات باغی برتر» را اثر بخش‌تر می‌دانند. علاقه مندی به کشاورزی نیز با سن، تجربه کشاورزی و

منبع‌ها

- رستمی، ر. (۱۳۸۹). بررسی عوامل مؤثر بر رفتار کشاورزان در حفاظت از آب و خاک، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشکده ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران.
- زمانی، ن، و ملک محمدی، ا. (۱۳۸۸). رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر اثربخشی طرح‌های انتقال یافته‌های تحقیقاتی در توسعه منابع انسانی بخش کشاورزی استان فارس. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، شماره ۳، صص: ۹۸-۱۱۰.
- حیاتی، ب و مویدی، ا. (۱۳۹۴). اثربخشی برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی کشاورزی از دیدگاه مخاطبین و کارکنان حرفه‌ای سازمان جهاد کشاورزی استان فارس، مجله تحقیقات و فن‌آوری، دوره ۲۳، شماره ۳، صص: ۱۲۰-۱۳۵.
- حیدری ساریان، د، و رکن الدین، م. (۱۳۹۰). بررسی عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر دانش کشاورزان پیرامون مدیریت آب زراعی (مطالعه موردی شهرستان مشکین شهر)، مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، شماره ۴-صص: ۹۶-۱۱۱.

- جنت، س. چیدری، م. و عباسی، س. (۱۳۸۷). بررسی تأثیر دانش فنی گاوداران بر کیفیت شیر (مطالعه موردی شهرستان گلپایگان)، مجله ترویج و آموزش کشاورزی، ۴ (۱) - صص: ۴۹-۶۰.
- سلوکی، م. ملک محمد، ا. و چیدری، م. (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی فعالیت‌های آموزشی و ترویجی در ارتقا سطح دانش اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی استان کرمان. فصل‌نامه تعاون، دوره ۲۱، شماره ۴، صص: ۱۷۰-۱۵۱.
- عنایتی راد، م. آجیلی، ع. رضایی مقدم، ک. و بیژنی، م. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر دانش کشاورزان ذرت کار در زمینه کشاورزی پایدار در منطقه شمال غرب، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۵، شماره ۲، صص: ۶۹-۵۹.
- غیائی، ف و حسینی، ج. م. (۱۳۸۶). عوامل مؤثر بر اثر بخشی عملکرد کارشناسان ناظر طرح محور گندم در استان قزوین، مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۳، شماره ۱، صص: ۳۱.
- مدیریت مزرعه و دستور العمل فنی گندم. ۱۳۸۲.. جلد اول: گندم آبی. جزوه منتشر شده توسط مجری طرح گندم، معاونت فنی و اجرایی.
- محمودی، ا. سلوکی، م. و میثمی، ح. (۱۳۹۴). اثربخشی دوره‌های آموزش کشاورزی، فصل‌نامه پژوهش مدیریت و آموزش کشاورزی، شماره ۳۰، جلد ۸، صص: ۹۶-۸۰.
- مویدی، ا. و عزیزی، ا. (۱۳۹۱). اثر تحقیقات مزرعه‌ای بر سطح دانش و مهارت گندمکاران استان سمنان، مجله علوم و فن‌آوری کشاورزی، شماره ۴۶، صص: ۲۲۶۱-۲۲۵۸.

Renchie, L. D. & Jones, A. W. (2014). Effectiveness of an SPAT education. *Journal of Extension*, 42 (6):58-97.

Investigating the Educational Effectiveness of Elitagricultural Producers on Increasing Fruit Growers Efficiency in Kerman

H. Moradi¹, L. Shafiee¹, and A. B. Jahromi²

1- Member of Board Science of Agricultural Research, Education and Extension Organization- Kerman center.

2- Member of Board Science of Agricultural Research, Education and Extension Organization- Fars center.

Abstract

It is common in most countries to use local leaders and leading farmers in extension programs, such as modeling for other farmers and producers to disseminate beneficial innovations and extensional information. The overall objective of this study is to evaluate the educational effectiveness of selection farmers in the province in improving production, unit yield, cost per unit area and technology utilization, and in general the effect of increasing quantitative and qualitative efficiency of agricultural products in Kerman province. The present study is a quantitative research in which a structured questionnaire was used as the main data collection tool. Document and library studies were also used to collect data. The statistical society of the study includes the producers of horticultural products and the selection producers of horticultural products in Kerman province selected as top producers at the rural, county, provincial and national levels; this statistical population includes 4215 people. The statistical sample was estimated to be 229 according to Cochran formula. The face validity of the questionnaire was evaluated by several experts in the field and the Ordinal Teta method was used to assess its reliability statistical and inferential descriptive and inferential statistics (T-test, Pearson correlation coefficient, Mann-Whitney and Spearman correlation coefficient). Data were analyzed using SPSS 23. The results showed that selection agricultural producers can be effective in different educational aspects. The highest impact of selection producers is on increasing yields and reducing costs, followed by the application of new technology (modern irrigation, new machines, etc.) and the least impact on environmental protection and optimal use of inputs. Therefore, it is recommended to use the selection producers as educational and extensional workers and to organize educational classes and field visits in the organization's programs.

Index Terms: elit farmers, effectiveness, fruit growers efficiency.

Corresponding Author: L. Shafiee

Email: lshafie1351@yahoo.com

Received: 11/08/2019

Accepted: 18/03/2020